

David Cortés Cabán

HAVANA BLUES I PRIJEĐENI PUT TOMISLAVA MARIJANA BILOSNIĆA

Tomislav Marijan Bilosnić: *La Havana blues*, Editura Pim, Iași, Rumunjska, 2022.

*Ovdje su naše duše
u nepredvidljivom mjesecu, u travnju,
gdje otok u okrilju spi.*

Nancy Morejon

Svo pjesništvo uspostavlja veze koje, na neki način, proizlaze iz tradicije, povijesti ili pjesnikova iskustva i njegovih odnosa s okolinom. Pjesnikov ovozemaljski život teče u vremenu sa situacijama koje ga diraju i konkretiziraju njegovo razmišljanje. Makar pisanje ne nemajeralo nadomjestiti jednu stvarnost drugom, ono može, kao u ovom slučaju, uspostaviti dijalog s poviješću i prostorima koji podupiru viziju svijeta. Pjesnik Tomislav Marijan Bilosnić u zbirci *Havana blues*¹ zaziva takve prostore kako bi uspostavio poetiku veza s afričkom prošlošću i poviješću, porijeklom bluesa sjevernoameričkog juga. Ono što pjesnik u dubini tih pjesama percipira na ravnomjeran će način nastajati u iskustvima stečenim obilaskom Havane. Njegov posjet gradu izravno će utjecati na njegovu poeziju optikom koja će u jezik ugraditi životna iskustva i gradski pejzaž.

Osamnaest pjesama navedene zbirke smješteno je u jedno specifično vrijeme i zemljopisni kontekst. Ipak, prva pjesma „Borges i tigar love leptira“², upućuje na viziju koja trenutačno odstupa od linearnog kompozicijskog plana s namjerom predstavljanja kreativnog čina kao neupitne potrebe i svojevrsnog propitivanja u kojem se riječi čine nedovoljnima za iskazivanje pjesničkog procesa. U tom kontekstu slika Borgesa i tigra ponovno će pasti na krhki leptirov let kako bi naglasila intuiciju koja, čini se, skriva suptilniju ideju, moguće kompleksniju od onih stvari što ih pjesnik nabraja. Sam naslov uvodi nas u simboliku borheskovskog tigra,

¹ Osamnaest pjesama iz zbirke *Havana blues*, 3000 godina Za dar, Zadar, 2019., na španjolski je jezik prevela Željka Lovrenčić.

² Ovdje valja imati na umu tigrovu dvojnost, odnosno sliku tigra u obojice pjesnika. I Borges i Bilosnić predstavlja tigre kao reprezentativan simbol svojih djela. Vizija koju prenose i jedan i drugi autor ovisi o smislu kojeg ovdje implicira naslov. U konotacijskom smislu riječi, mogli bismo zamisliti, i to je zacijelo tako, kako je predstavljen tigar sam pjesnik, tj. Tomislav Marijan Bilosnić, koji piše tekstove prateći imaginarno Jorgea Luisa Borgesa ulicama Havane. Može biti, također, da obojica pjesnika polaze od toge leptira kao reprezentativne slike vremena u pjesmi.

knjiga i biblioteka i svih onih jednako kompatibilnih stvari s Bilosnićevim tigrom i navedenom pjesmom u koju pjesnik prenosi najdirljivija životna iskustva:

*Zlatni tigre leptir je od sunčeva praha
načinjen. Iz života
preći u jezik ideja je o vječnoj riječi
kojom su prije nas govorili.
Kakve li ludosti uzalud tražiti nadu.*

Malo dalje, dijete na kraju pjesme sugerirat će tu značajnu vezu pisca i pjesničke kreacije:

*Ali, sad kad me nema u budućim danima
već samo sam pjesma, zauvijek sam
dijete u vašim rukama.*

To poetsko iskustvo, dakako, treba povezati s nevinošću djetinjstva evociranoj u kontemplaciji okruženja i s onim što ona prenosi govorniku u njegovu kruženju Havanom. Zbog toga prva poema insinuira to prenošenje i to dijeljenje s prijateljima i prijateljicama što će realizirati stvarnim kontaktima na ulicama i amblematskim mjestima grada. Te smo motive pronašli u iskustvima koja određuju *corpus* knjige, središnji diskurs i pjesnikov solidaran smisao percipiranja ljubavi spram mjesta što ih posjećuje. Dakle, ti su tekstovi dirljiv *hommage* i dopuštaju nam čitanje koje imaginacijom od obala afričkog kontinenta prelazi južne države Sjeverne Amerike, napaja se melodijama bluesa i prolazi karipskim obalama sve dok nas ne dovede na kubansko tlo.

Naslovi od druge do predzadnje pjesme evociraju motive koji će se pretvoriti u značajan ključ rješenja u procesu čitanja, npr. „Isus s brda gleda na Havanu“, „Šetnja Havanom“, „Kubanski leptiri“ i „Stara Havana“... da nabrojimo samo neke.

Nadalje, u *Havana bluesu* pjesnik se izravno obraća načinom govora koji nam dopušta da s njim podijelimo njegovu senzibilnost i iskustvo i ono što njegova stvarnost projicira u pjesmi. Zbog toga pronalazimo dodirne točke i slike što se u tekstovima nižu uspostavljanjem izravnim odnosa s ljudima i okolinom. Tomislav Marijan Bilosnić približava se ljudskom srcu otvorenom poezijom lišenom hermetizma ili životnih paradoksa. Njegova poezija slobodno izvan njihovih zemljopisnih granica, u sljedećim dvjema strofama otkriva emociju što ih prožima:

(...)

*Koliko li sam radostan na ovome putu
u ovaj pogibeljni čas
Ti sve činiš većim
od onoga kako izgleda
Ime ljepote danas se naslućuje
u zvučnoj kocki Havane
u razblaženim njenim bojama
I sâm sebe pitam
nije li ljepota u zvuku, obliku i boji
u samom postojanju
u rublju obješenome na sušilu
ili u ovom našem iznenadnome susretu
Tvoja se beskrajna moć blago skriva
u žmirkavoj uličnoj lampi
i napuštenoj kući pored nje*

*O Isuse, Kriste
niti mogu nit' bih išta na ovome svijetu dodao
a tako je teško prihvatiti vidljivo
kao konačno
Što u svome kovčegu ponijeti kući
podnevnu šetnju ili ponoćnu večeru
pogled na ženu
koja prelazeći ulicu
nestaje
kao sve što se sastoji od pokreta*

Put (...koliko sam radostan na ovome putu) o kojem govori lirsko ja evocira susret s novom stvarnošću koja iz sebe izbacuje tjeskobu kako bi sadašnjost pretvorila u novostečenu sreću i promatrala stvari u funkciji pejzaža koji nadilazi život. Ta radost, zacijelo, pretpostavlja duhovni put na kojem za pjesnika sve poprima intimnije značenje. Taj će put sjediniti saznanje o prošlosti s onim bogatijim i realnijim. Stoga će viđenje sadašnjosti u oba slučaja istaknuti duhovu dimenziju toga puta: no, je li nam uopće poznat pjesnikov put? Zacijelo jest – ukoliko dopustimo da nas vodi bogatstvo koje ujedinjuje njegov put i naše čitanje:

*Moj Bože, posvuda ista nada
Tvoje su blage ruke krila leptira
s prahom Karipskog mora
Jedno smo i sve smo u svemu
Između daha koji udišem i daha
izdahnutoga
sav je život u zrnu tvoje torbe*

*Šutim i hodam hvatajući zrak
u raspuklini neba
sa svilenom maramom stihova
oko vrata
Ovdje mi nikog poznatog nema
osim krilatih mrava iz crne Afrike
posve jednakih cvrčcima
ako se to uopće može
i treba razumjeti*

*U tvome pogledu Nancy Morejón
pruža mi ruku
i mi krećemo skupljati ovce daleke domovine
njezino se lice poput neba otvara
a riječi su kreolski grob
u kojemu se afričko sunce razmnožava*

*U crkvi sv. Franje u Havani
čitam pjesme iz svoje Afrike
u očima mlade djevojke zimzelen
pretvara se u žar
Jesam li se ovdje trebao roditi
okrećem se poput suncokreta
za onima koji slušaju stihove
ne shvaćajući da je riječ o pragu
moje kuće*

(„U crkvi svetog Franje u Havani“, za Nancy Morejón)

U prethodnoj strofi, *kuća* u stihu: *ne shvaćajući da je riječ o pragu / moje kuće...* nosi dublje konotacije. Npr. slika svima nastanjene kuće, percipirane zajedno s duhovnom vizijom crkve svetoga Franje, korespondira s onima koji shvaćaju da poezija i duhovnost imaju snažnije značenje od onoga što im ga obično u životu pridajemo.

U „Šetnji Havanom“ počinjemo opažati intenzitet prostora nasuprot stvari koje okružuju pjesnika. Pulsiranje svijeta ulazi u njegovu senzibilnost i najavljuje krhkost života u vremenu. Pogled obuhvaća stvarnost poput duboke rijeke što teče ulicama Havane, a ono što od ambijenta ostaje uzbuđujuće se zrcali u pjesmi:

*Trag stopala iz ulice u ulicu
povlači se kao svjetlo
i prelazi u sjenu*

*Svijet je lijep
a život daleko teži
Iz jezika prolaznika pruža se ruka
i vodi nas daleko od boli i sjete
Prate nas i psi
u svakoj ulici prošlosti
Cvjetovi dopiru do prozora
otvarajući ih cvrkutom ptica
Dišem zeleno misleći na vrt u Zemuniku
Po mirisu prepoznamo ulice
slične zvonima
Ona pokreću šum koraka
a Havana se lomi u ogledalu
žene čija je sreća u očima
Ono što slomi oluja, zacijeli sunce
Ovdje se ljudi hrane smijehom
i tako odaju tajne
o kojima i ribe šute
Arhipelaga otokâ dalekih
kao i razlozi srca
uče nas šetnji Havanom
Tu su naša stopala vezana mjesečinom
i ne preostaje nam drugo
nego prepustiti se čitanju poezije*

(„Šetnja Havanom“, za Željku Lovrenčić)

Fraza „...iz jezika prolaznika“ postaje sve dublja kako pjesnik uspostavlja odnos s ambijentom. I riječi dobivaju osobniji prizvuk. Njegova semantička struktura nudi nam više interpretativnih mogućnosti o sreći tog puta, pruža nam bogatiju perspektivu i bića i iskustva puta. Čak se i otoci, koji se čine kao da su izvan govornikove percepcije, prepleću s mističnom vizijom prirode i blistavošću grada sumirajući tako na osobit način doživljaj same obale u svojoj njenoj veličini:

*Arhipelaga otokâ dalekih
kao i razlozi srca
uče nas šetnji Havanom*

Razumljivo, iz pjesme u pjesmu mijenja se ambijent i poetska tema što ga određuje. Pjesma, naravno, u sebi ima svoj vlastiti sadržaj tj. Temu koja treba korespondirati sa

stvarnošću o kojoj govori. To se događa u svakoj pjesmi. Stoga naslovi povezuju djelomičnu ili potpunu viziju sadržanu u strukturi i rasporedu tekstova u knjizi. Primjerice u pjesmi „Vidikovac“ („Finca Vigia“)³ s pjesnikom ulazimo u Hemingwayevu kuću. Zateknemo se tako ispred slike koja nas potresa novopokrenutom emocijom i atmosferom. Sve što opažamo u isti prostor sažima različite percepcije stvarnosti:

(...)
*Pokušavam fokusirati pisaći stroj
marke Royal
Sve je moje ovog podneva
Bijela brada i kosa također
stolovi u vrtu i prašina na knjigama
oči s ožiljcima strijela
plemena Wakimba*

I još:

*Ni u kući ni u vrtu
nema nikoga
kao da je tu živio Faulkner
Mlade Amerikanke streljivom u očima
ciljaju lovačke trofeje
Poput gazela i impala zaviruju kroz prozore
ljuljuškajući Hemingwayev duh djetinjstva*

Zacijelo, u ovoj pjesmi *La Finca Vigia* i *Floridita*, kuća, vrt i sve što je zgusnuto u temi percipira se u načinu života prošlosti, njenim sjajnim trenucima. Pjesnik Tomislav Marijan Bilosnić stvara sliku iluzije prostora koji je ugostio američkog romanopisca u jednom davno minulom vremenu:

*U kući na Vidikovcu
Hemingway već dugo živi
poput progonjena lava
Iz kojeg plemena potječe
nitko ne govori
Svi se bave opremanjem mrtvaca
položena po prostoru kuće*

³ Finca Vigia, pretvorena u važan muzej, jedno je od amblematskih mjesta Havane. U njoj je jedno vrijeme živio Ernest Hemingway (1899. – 1961.) sa svojom četvrtom (i posljednjom) ženom, novinarkom Mary Welsh. U toj kući napisan je roman *Starac i more* za koji je dobio Pulitzerovu nagradu 1953. godine, a godinu dana kasnije i Nobelovu nagradu.

s parom žutih zuba za uspomenu

Podignuti pogled s jedne pjesme i prijeći na drugu donosi novu optiku. Naravno, u konstrukciji poetskog diskursa jedna pjesma uvijek čini važnu kariku. Dakle, ona sama po sebi predstavlja *scenarij* s vlastitim osobinama, no ideja koja je pokreće bit će uvijek u funkciji s ostalima. Na taj nas način čitanje „Kubanskih leptira“ smješta u jedan novi scenarij, doprinosi dojmu da smo, zajedno s pjesnikom, promijenili mjesto. Gotovo nas nehotice ispunjava emocijom nešto što nismo vidjeli u atmosferi pjesme. Iako, srcu nije potrebno objašnjavati ono čega ponekad nismo svjesni da osjećamo ili ono što se skriva iza smisla riječi. Jednostavno, prepuštamo se emociji da nas obuzme melodijom jezika. Zbog toga istog trena postajemo bića koja slijede leptira:

*Nebo koje je netom prije bilo visoki ocean
sada se ispunilo šarenim krilima
kubanskih leptira
Leptiri izmiču suncu i snivanju
kao mladost nasmijana i lijepa
Život je tek zvuk pjene oceana
Udaraju valovi kamenu ogradu Havane
plavetne ribe moga srca čute
ruže oblaka
pune leptira*

Ovi bi nas leptiri mogli podsjetiti na prvog leptira u pjesmi „Borges i tigar love leptira“, no oni doista nisu isti. Ono što se zbiva u jednoj i drugoj poemi, također, nije isto. Ovdje leptiri bude ljubav okupani karipskim suncem na ulicama Havane. Njihova krila podrhtavaju ispunjavajući prostor mnogobrojnim sjajnim bojama. K tome, u ambijentu ove pjesme sve je posvećeno evociranju ljubavi. Ljubav govori srcu treperavim kruženjem krila, a magija trenutka prožima pjesnikov život osjećajem kojeg ne bismo znali objasniti:

*Za tili čas dúgine boje krila zatrepere
i odmah se za nama zatvore
Ne znam koje je krilo sada kod tebe dan
a koje noć
Zelenom tintom pišem
prizivajući Nerudu*

Pjesmu ispunjava atmosfera leptira (*Krila leptira poput dva lica gore od ljubavi...*) i bit ljubavi. Od velikog se srca iziskuje da bi se odrazilo na krilima leptira. Zbog toga prisustvo leptira treba shvatiti kao prolaznu sliku života i *ljepotu leptirovih krila* kao način isticanja ljubavi naspram grubosti svijeta:

*Grad izgleda kao tvoja šarena haljina
na svjetlosti natopljena vinom
Ljubim te kao što život provodim
sav teret prepuštajući
krilima leptira*

Kako percipiramo tigra koji hoda Trgom revolucije? Je li taj tigar stvaran? Ili je fiktivan? Na neki način mogao bi biti i jedno i drugo; no, nije. On je samo simboličan tigar, tigar koji svoju stvarnost transformira da bi se pojavio u motivima i konvergencijama pjesme – kad ga npr. zamišljamo kako usred bijelog dana hoda ulicama Havane. To znači da je odnos Tomislava Marijana Bilosnića s tigrovima već amblematska slika njegove poezije. U knjizi *Tigar*⁴ elaborira se cijela koncepcija literarnog tigra u pjesnikovoj viziji svijeta kako i u viziji tigrova. U pjesmi „Tigar na Trgu revolucije“ primjećuje se, također, taj odnos. Svi oni koji su došli u grad kako bi sudjelovali u razdraganom svijetu poezije, integrirani su u stvarnost što je pjesnik-tigar pokreće ovim svjetovima:

*Na trgu leže tigrovi
Sedam zlatnih
i sedam crnih tigrova
sedam zlatno-crnih tigrova
U zelenilu koje buja na licima ljudi
bijeli kipovi iz havanskih perivoja
oružani ljepotom
Pred njima tigar stoji
ne miče se
ne misli prijeći drugi put*

Pjesma „Na međunarodnom festivalu poezije u Havani“ upravo to obrađuje. Opis koji nas povezuje s novim iskustvom ambijenta, mjesto gdje poetska riječ nadvladava zaborav i uzdiže viziju pejzaža dok svjetlost gravitira nad životom obogaćujući i sažimajući smisao ljubavi i prijateljstva.

⁴ Tomislav Marijan Bilosnić, *El tigre*, Salamanca, Trilce Ediciones, 2015.

Jučer je padala kiša

i danas također

Srce mi lupa kao limeni krov

na pljusku

(...)

Pisci se veru po stazama grada

svatko se pod svoje stablo

sklanja

S druge strane, u pjesmi „Kuća puna pijeska i mukline“ osjećaji naviru poput vjetra što pokreće jutarnje zvukove i zatim se s vremenom stiša. Na duhovnom smo putu koji nas potiče na razmišljanje o kratkoći tragova naših koraka na zemlji. Ali i o rezignaciji zbog izgubljenih stvari. Kuća na tom mjestu postoji kako bi nam *muklina* priopćila njenu zaboravljenu povijest. Ali povijest zasnovanu na krhkosti bića i materije, odnosno svega što postoji kao referenca života u vremenu. Ono što naglašava temu pjesme jest tuga kuće nastanjene uspomenama, bjelina pijeska u toplini jutra, nostalgija ljudi i stvari:

Beščutna jarost kuće u podne

Svakoga se trena mijenja boja zidova

što se rastvaraju

i svaka je stvar poput pijeska u pustinji

Zatim:

Niz kuću liju zelene puzavice

a ni sjeni onih koji su u kući živjeli

Jedna od najduljih i duhovno najdubljih poema jest ona koja govori o Staroj Havani. U njoj je fokus stavljen na viziju grada evociranu u lirskoj koncepciji vremena i povijesti. Poema, podijeljena na pet dijelova, ocrtava profil grada u neočekivanim slikama. Njena nam struktura dopušta unijeti se u prolaznu prirodu bića i stvari koji projiciraju zasebnu viziju života. Svaka slika napreduje prolongirajući svoje tonalitete i nostalgije. Samoća i tišina, sjaj i radost, prošlost, sve ono što u sebi sadrži prolaznu sreću života, sada nam signalizira ograničenje vremena. U tom kontekstu, ono što poema govori reflektirat će se na život svakog bića. Stoga poetski kontekst osluškuje taj hod i percepciju stvari koje osjećamo prisutnima makar bila riječ samo o sjećanju na njihov davni sjaj. Scenarij grad o kojem govornik razmišlja sadrži, također,

i kratkoću njegovih koraka na zemlji i na taj način stvarnost prošlu i sadašnju. Drugim riječima, Havana nije samo prostor gdje se život zbiva već je i prostor povijesti mnogih borbi i situacija što se, kao koordinate, spajaju u vremenu:

*Sve ima svoje vrijeme
ono prođe
dođe novo
Samo se klupe mijenjaju uza zid
što Havanu dijeli od Oceana
(...)*

*Između onoga što se već zbilo
i onoga što nikada neće doći
srce je šaka praha
(...)*

*Ima li još onih koji se sjećaju
i govore o prošlosti
o hrani, piću i knjigama
Ima li onih koji poput labudova plove arhipelagom
morem gušćim od tinte
(...)*

*U Havani sve je poezija
od izlaza do zalaza sunce je na krilima anđela
zajedno s pticama nevidljivim u oblacima
Ne zna se što je stvoreno
od zemlje
što od mora
a što od neba
(...)*

*I u bijedi i u obilju
Havana podučava pristojnosti života
jedinstvenosti slične drugima*

(„Stara Havana“, *Željka i ja*)

Pjesma „Razglednica iz Havane“ ustvari je tekst o ljubavi. Glavna joj je okosnica, iako obojana drugim nijansama stvarnosti, ljubavna poruka. Doista, ono što se čini prirodnom radnjom (razglednica poslana udaljenoj ljubavnici) zrači osjećajem i tajnovitom blagošću. Ne znamo i ne možemo znati, kome je razglednica upućena. To nam saznanje i nije potrebno. Život

je sam po sebi staza koja se prevaljuje kako bi sudbina otkrila svoj unutarnji glas. Čini se da je tako i u ovoj pjesmi. Pjesnikov glas želi nam govoriti o senzacijama u kojima bismo mogli gonetati našu vlastitu zbilju. Na što se misli kad se piše razglednica? Što veli srce kad je ljubav odsutna? Ponekad je nemoguće pronaći ijednu riječ kojom bismo definirali što mislimo o ljubavi dok šetamo udaljenim gradovima:

*Napisao sam ti razglednicu
u kojoj su riječi dovedene do šutnje
sunce ih je izbrisalo
more poništilo daljinu*

*(...)
Besmislene su riječi na šarenoj razglednici
ne znam što imaju s našim životom
osim znaka da mi nedostaješ
sada sâm sjedim za usamljenim stolom
očekujući brod
tebe u naručju svome*

(„Razglednica iz Havane“)

Razglednica vjerojatno nije dovoljna za pokazivanje pjesnikova osjećaja u cijelosti. Riječi nikad nisu dovoljne, a razglednica može biti isprika za meditiranje na životnim putevima. Riječi kruže poput leptira što nestaju na svjetlosti pejzaža.

Pjesma „Mojito“⁵ samo u jednoj slici nudi drukčiju priliku za upotpunjavanje prošlosti i sadašnjosti. Možemo razmišljati o onome što pogled obuhvaća ali i o stvarima o kojima pjesnik meditira. Piće će, na stanovit način, povoljno utjecati na zanos ambijentom oko govornika i udaljiti ga od njegove trenutne stvarnosti. Ustvari, pjesma nas uvlači u različite planove tropskoga kraja – njegovu povijest, boje neba i njegove granice:

*(...)
Na žalu daleke zemlje
svjetlost se poput sabljarke izdiže iz mora
luna puna boli što sažeže
moju utrobu*

⁵ El mojito – kubansko piće

U „Karipskom suncu“ kubanski će tjesnac ponovno poprimiti prepoznatljive pjesničke dimenzije koje mogu naslutiti realnost života tog trenutka. Suprotno od onih koji u životu tragaju za materijalnim, pjesnik poima značenje ljudskih odnosa znatno dalje od onoga što može obuhvatiti pogled uperen u pejzaž. Što misli pjesnik i što njegov pogled obuhvaća? Vjerojatno razmišlja kako je ljubav bogatija ako se dijeli s drugim, ali ne rubno i na margini života, već u jednoj plodonosnoj i solidarnoj stvarnosti. Tako će duhovno otvoriti sebi put tamo gdje će ga pogled približiti susretu s neotkrivenim, odnosno onim što pejzaž razotkriva tijekom svog emocionalnog puta:

*Sve vidljivo u vuni sunca spava
ono je Božje oko oblika
saće s milijun prozora od oprekâ*

*(...)
Sunce je u krznu tigra
kojeg nitko nije primijetio*

Tigar će se ponovno pojaviti kako bi izrazio svoj odnos s putem što ga vodi iz kontemplacije u kontemplaciju ukazujući mu kako ljepote ima na sve strane. Za tigra nema većeg uzbuđenja od jutarnjeg zanosâ i stapanjem sa sjajem grada te promatranja oceana ili oluje ili osluškivanja kiše i njenog čarobnog govora – ne o tami i osamljenosti već o svjetlu što ispunjava atmosferu sjajnim bojama. To smo pronašli u pjesmi „Tropska oluja“. Zbog toga se jutarnji scenarij obraća pjesnikovu srcu, nebo i oblaci donose kišu kao dobrotu iz Božjih ruku. Zatim se pojavljuje sunce, Havana se budi i postaje sve veća i veća u svjetlosti karipskoga neba:

*Prvo jutro u Havani izrezbareno olujom
Ispred nas zid
Ocean nad glavama otvara nebo
(...)
U vrhu vremena voda
bjèsni
u jednome zamahu ostao sam bez košulje
Danas je oluja moj glas
samotni zaziv*

*(...)
Karibi
na mojim rukama
u prašumi jezika*

posljednji pogled na put koji sam prešao

(„Tropska oluja“)

Kao što smo mogli primijetiti u „Karipskom moru“, svaka je pjesma cjelina što se širi i projicira različite fasete grada. Pjesnikov pogled sve privlači, kudgod krenuo sve ga dira. More ga zove s munjama pogođenih valova; ali, što more veli kad pjesnik putuje daleko od svoje domovine noseći u svojoj poeziji kozmičku sliku oceana? Evo slike mora:

*Fantastično. Sve je realno
sudbina i nadahnuće
(...)
Svaki val je maska
vode preko koje dolaze galije
iz Portorika i Kube
primičući otoke
stablina olistalim paunovim perjem*

Zatim:

*Ljepše od poezije
prostor klizi, vrijeme se zaustavlja
u spiljama podmorja
modro, zeleno, zlatno
Tama koja rasvjetljava
svilu ljubavi
i usamljeno šumi šumovima voda*

(„Karipsko more“)

Koja se metafora mora vremenom posklizne? Što je to što bi moglo ugroziti moć ljubavi? Vrijeme i dalje označava pjesnikove korake, prošlost i budućnost zasnivaju temelje na kozmičkoj slici života koja nas postavlja sučelice moru. Sve konkretizira blistavilo prostora koji je puno veći od onoga što ga pogled može dosegnuti. Ljubav mrmori šumom valova kao da rub svijeta obasjava sveukupnom slikom života kroz vrijeme jer „rasvjetljava silu ljubavi“. Jer more kao ljubav preobražava morski pejzaž u duboku himnu i usklađuje se sa šumom valova kako bi ga povjerilo pjesnikovom srcu.

Pjesma „Uz spomenik Gabriela Garcíe Márqueza u Kući poezije“ odmjerava jednu priliku za pokazivanje druge, tj. drukčije stvarnosti. To znači one koja prelazi osjećaj stvarnoga kako bi iznijela govornikovu nutrinu u izražavanju vlastite slike. Spomenik će poprimiti kozmičke dimenzije i pretvorit će se u svijet apstrakcije, figuracije i snova. Što bi se dogodilo da spomenik najednom zaživi? Točno je da spomenici i predmeti nemaju takvu vrstu života, ali u perspektivi pjesme svaki gledatelj sanja na svoj način i u svoju imaginaciju prenosi onu kolumbijskog romanopisca. Tako za pjesnike spomenik G. Márquezu neće biti samo još jedan muzejski i samo još jedan simboličan izložak postavljen na tom dijelu svijeta, već živa slika koja će trajati u mislima onih koji su čitali njegova djela i koji mu se dive:

*Pjesnikinji iz Pakistana
lopoči cvjetaju u očima
Njezina marama
netaknuti bijeli mjesec
nad glavom Márqueza
(...)
Pjesnici susret s kipom doživljavaju
kao susret s bijelim papirom
samo što nisu zabili olovke
u njegovu košulju od bijeloga platna
Nikome nije uspjelo sastaviti razbijeno ogledalo
sjećanja i sna
(...)*

Dovršili smo čitanje jedne pjesme i ušli u nutarnji pejzaž druge. U sljedećoj pjesmi, slika Josúa Martíja utire put koji prekida logičan smisao razmišljanja kako bi nas odvela dalje od bilo kakve mogućnosti stvarnosti. Slikovit će nam jezik mnoštvom slika otkriti preobraženoga Martíja. Tako ćemo krenuti putem mnogobrojnih vizija što prožimaju i usmjeravaju pjesmu drugim referencijama. Lirsku esenciju trebat će sagledati s istog polazišta koji veliča borbu, slobodu i život. To će nam omogućiti viđenje jednog Martíja posve udaljenog od realnog prostora, Martíja gorljivog zagovornika kubanske neovisnosti u njegovoj kozmičkoj dimenziji i planu njegove veličine:

*José Martí Crveni Tigar Kube
José Martí Bijeli Tigar Amerike
José Martí Plavi Tigar Kariba
José Martí Crni Tigar Španjolske
Četiri tigra u prašumi
donose kući ono što su u životu lovili*

*Četiri tigra u doba sjekire mača i vjetra
u nebu kao u svojoj kolibi*

*José Martí u zrnu kukuruza
José Martí u koži jaguara
José Martí u trbuhu vodozemca
José Martí u svemu što znade biti rob
Oni su braća blizanci
istim su mostovima prelazili vode
istim se stubama uspinjali
i spuštali u usta zemlje
José Martí jezikom traži svoj narod
José Martí od čovjeka do čovjeka odlazi u smrt
José Martí i djecu moli za oprost
José Martí ravnodušno prima nož
u srce, u zoru, sit čudā
revolucionar koji se ravna po kalendaru
s ljubavlju pjeva o domovini
koju je prekrilo vrijeme i uporne kiše*

*José Martí frula viseći nad ponorom
José Martí na vratima svake kuće osmijeh ostavlja
José Martí u listovima agava mačeva
u zaljevu Las Playitas
koji miriše na žile uvelih stabala
pjesnik u još nepoznatim vrhuncima riječi
José Martí mimo shvaćanja i vremena*

(„José Martí mimo shvaćanja i vremena“)

Posljednja pjesma u knjizi dovodi u vezu intimno izražavanje tanga s potrebom poetskog *ja* u njegovoj manifestaciji s prirodom. Pjesnik tu neće krenuti mimo prve kontemplativne vizije ambijenta. Intenzitet njegova pogleda ima različit prizvuk. Vremensku ograničenost života zaustavit će prva vizija Havane pred stvarnošću tijela koje bi možda htjelo biti vječnim djelićem svemira. Otuda ponavljanje fraze „i ništa više“ evocira tu još nerealiziranu želju koja bi afirmirala, dogodi li se, tu stvarnost. Ipak, ustrajnost te fraze iznijet će ne samo duhovnu potrebu lirskog *ja*, već i integrativni viziju tog življenja. Drugim riječima, želja za osjećajem melodije tanga kao egzistencijalne forme i kao referentne točke *ja* u vremenu:

Budi moj tango i ništa više

*oblaci plove, nebo se mijenja
Sunce zalazi, mjesec sa zvijezdama
kao trava i san u noći se javi*

*Sviraj bandoneon i ništa više
Tijela su bubnjevi i violine
nebo koje mojom krvlju krvari
kada se kiša javi u pampama*

*S vjetrom me vjenčaj i ništa više
Konji s osmijehom su osedlani
ljiljane i ruže moga života
pustoš u svojim rukama odnosi*

(„Budi moj tango i ništa više“)

Stigli smo do kraja. Melankolija tanga ispunjava ambijent. Oblaci plove nebom iznad Havane. Pejzaž mijenja boju, sunce svoj udaljen sjaj propušta na ulice. Pojavljuje se prve zvijezde. Hodali smo s hrvatskim tigrom koji se došao ogledati usred ljubljenog Otoka. U tišini noći slušamo nostalgičan ritam harmonike. Kao da melodija želi odgonetnuti ono što je ostalo nedokučeno, sugerira mnoge stvari koje se potajice vraćaju s vjetrom kao da glazba želi fiksirati pogled u nestajući grad u daljini. Takva je poezija. Nudi nam i najskromnije i najsajnije: kišu, vjetar, ljiljane, ruže koje nas podsjećaju na krhkost života kao i na svijetle trenutke. Pjesnik nam u predivnoj knjizi *Havana blues* veli da postoje brojni načini gledanja na život. Stoga ne bi bilo nimalo čudno da nas *tigar* prati putom dok kročimo, i zbog toga: *Neka nam Bog udijeli takav mir / da nam vrabac ne da mira ni trena / bez prestanka pjevajući*.⁶

(New York, proljeće 2022.)

Sa španjolskog prevela: Marija Roščić Paro

⁶ Tomislav Marijan Bilosnić, *Molitva svetom Franji*, 3000 godina Za dar, Zadar, 2022., str. 11.